

Stališča javnosti o medvedu v Zgornji Selški dolini

Public Opinion on Bear in the Upper Selška Valley Case

Janez LOGAR*, Urša KOMAC**

Izvleček:

Logar, J., Komac, U.: Stališča javnosti o medvedu. Gozdarski vestnik, št. 9/1999. V slovenščini, s povzetkom v angleščini, cit. lit. 9. Prevod v angleščino: Eva Naglič.

Rast populacije in slabšanje življenjskih pogojev v osrednjem območju razširjenosti v Sloveniji silijo rjavega medveda, da širi svoj areal aktivnosti navzven, to je v kulturno krajino, ki je domena človekovih interesov in potreb.

Aktivno varstvo ogroženih živalskih vrst ne sme zaobiti javnosti in potencialno prizadetih skupin, saj lahko ignoriranje njihovih stališč povsem izniči varstvena prizadevanja za ohranitev vrste. Z anketno javnomnenjsko raziskavo o medvedu so bila ocenjena stališča treh različnih skupin ljudi v geografsko zaokroženem območju Zgornje Selške doline, in sicer lokalnega prebivalstva, strokovne javnosti in obiskovalcev. Stališča lokalnega prebivalstva so odvisna predvsem od čustev, prevladujeta strah in občutek ogroženosti. Strokovna javnost ima izmed vseh skupin najbolj stabilno stališče do medveda. Resnično poznavanje medveda in lastna izkušnja krepi samozavest in odpravljata neuemeljen strah, ki je glavna ovira za strpo sožitje.

Ključne besede: rjavi medved, *Ursus arctos*, javno mnenje, Zgornja Selška dolina.

Abstract:

Logar, J., Komac, U.: Public Opinion on Bear in the Upper Selška Valley Case, No. 9 /1999. In Slovene with a summary in English, lit. quot.9. Translated into English by Eva Naglič.

Population growth of brown bear and declining living conditions in the central area of its widespread in Slovenia, are forcing the bear to widen it's area of activities outwards, into the urban area which is in domain of human interests and needs.

Active protection of endangered animal species should by all means not bypass the general public or potentially affected groups, as ignoring their attitudes might completely annul protective activities for the preservation of this species. With public opinion survey on bear, the attitudes of three distinctive groups of people in geographically united region of the Upper Selška Valley were measured; the attitudes of local inhabitants, the ones of experts and of the visitors to the area. The attitudes of local inhabitants were mostly dependent upon emotions, predominantly fear and feelings of threat. The group of experts has been having the most stabilized opinion on bear among the three groups, whereas a possession of genuine knowledge about bear together with personal experience strengthen the self-consciousness and, at the same time, diminish groundless fear which is the main obstacle against a tolerant cohabitation.

Key words: brown bear, *Ursus arctos*, public opinion, Upper Selška Valley.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Širjenje medvedje populacije iz osrednjega območja v kulturno krajino predstavlja za sodobno aktivno varstvo prosto živečih živali nov izziv. Osrednje območje razširjenosti rjavega medveda na Notranjskem in Kočevskem obsega približno 3.500 km², skupaj z Gorskim Kotarjem na Hrvaškem pa predstavlja več kot 5.000 km² strnjene gozdnega kompleksa. Rast populacije in slabšanje življenjskih pogojev znotraj območja (fragmentacija robne cone, infrastrukturni posegi, revitalizacija podeželja na Kočevskem) silijo medveda k povečevanju življenjskega prostora, predvsem v severozahodni smeri proti Alpam.

Varstvena strategija upravljanja z živalskimi populacijami ne more temeljiti samo na varovanju populacije in njenih habitatov, temveč mora v kulturni krajini upoštevati tudi tretjo komponento, to je človeka (ADAMIČ 1996). Identifikacija in vrednotenje na eni strani varovalnih zahtev, na drugi

* J. L., univ. dipl. inž. gozd.,
Zavod za gozdove Slovenije, KE
Železniki, SLO

** U. K., univ. dipl. inž. arh.,
Cesta v Mestni log 36, Ljubljana,
SLO

strani pa razvojnih ter njihovo uravnoteženje je lahko ključ za uspešno strategijo upravljanja z živalskimi populacijami.

Javnomenjske raziskave bi morale trajno spremljati odnos ljudi do prosto živečih živali, še posebej odnos do ogroženih in hkrati t. i. problematičnih živalskih vrst, kamor uvrščamo tudi medveda. Izraz problematičen je v strokovnih krogih zamenjal arhaičen in antropocentričen pojem škodljive živali. Za problematične vrste veljajo danes tiste vrste, ki s človekom tekmujejo za iste naravne vire, lokalno lahko povzročajo ekonomsko škodo in so človeku izjemoma tudi nevarne (ADAMIČ 1996).

Neupoštevanje stališč javnosti zmanjšuje legitimnost odločitev, ki postaja eden ključnih pogojev prostorske politike. Aktivno varstvo ogroženih živalskih vrst ne sme zaobiti javnosti in potencialno prizadetih skupin ljudi, ki so temelj za uspešno sožitje človeka in medveda. Ignoriranje stališč prizadetih skupin ljudi lahko povsem izniči varstvena prizadevanja za ohranitev vrste in je lahko potencialen vir nezaželenih konfliktov, ki lahko privedejo do škodljivega in nelegitimnega ukrepanja prizadetih.

Kljub geografski majhnosti Slovenije se stališča ljudi o medvedu domnevno razlikujejo. V krajih iz osrednjega območja so do medveda bolj tolerantni, saj so ljudje medveda vajeni in bolje poznajo njegove življenjske navade. V predelih, kjer so bili desetletja ali celo stoletja brez medveda, pa vračanje v prahabitate vzbuja med ljudmi strah in nezaupanje. Toleranca ljudi je odvisna od osebnih nagnjenj in izkušenj, poznavanja živalske vrste, obsega gospodarske škode, ki jo medved povzroča, in od prevladujočih stališč v tem okolju. Naloga objektivnih javnomnenjskih raziskav je, da proučijo stališča različnih skupin ljudi, in ne samo tistih, ki so zaradi medveda najbolj prizadete. Medved lahko komu pomeni estetsko in naravovarstveno kakovost, drugemu pa lahko povzroča škodo in ga celo ogroža (KORENJAK / ADAMIČ 1996).

Ta prispevek je nastal kot del podiplomskega seminarja pri predmetu Ekološka psihologija na Biotehniški fakulteti v Ljubljani (Oddelek za krajinsko arhitekturo). Anketna raziskava je potekala na geografsko zaokroženem območju Zgornje Selške doline z Jelovico, kjer podobna raziskava po nam razpoložljivih informacijah ni bila še nikoli izvedena. Eden od dveh krakov širjenja medveda iz osrednjega območja v Alpe (severozahodni koridor) poteka ravno preko območja, ki je zajeto v raziskavo. Širitvene poti tega dela koridorja potekajo od Hrušice preko idrijskih gora do cerkljanskega hribovja in nato dalje v smeri Porezna in Blegoša, zatem med Sorico in Železniki do Ratitovca in preko Jelovice do Pokljuke in Mežaklje v gornjesavsko dolino, ki preko Karavank doseže Avstrijo (SIMONIČ 1998, PROSEN 1997). Od l. 1995 je medved v Zgornji Selški dolini spet zaznavno prisoten, kar se najbolje odraža pri plenjenju drobnice, ki se preko poletja pase na planinah. Pogoste škode so dale slutiti, da je medved trajno navzoč in da je na tem območju nastala mikropopulacija. V letih od 1995 do vključno 1998 je medved na Soriški planini in Ratitovcu skupaj pokončal 204 domače živali (188 ovc in ovnov, 8 jagenj, 6 koz in 2 kozliča). Poleg tega so ovčerejci pogrešili še 182 živali, ki pa niso bile nikoli najdene in ni dokazov, da jih je res pokončal medved. Dogajanje, povezano z medvedom, in obseg gospodarske škode, ki jo je povzročil, sta med lokalnim prebivalstvom povečini sprožala negotovanje, o dogodkih pa so poročali tudi časopisi.

Glavne značilnosti območja, kjer je potekala raziskava, so redka poseljenost in demografska ogroženost, relativno dobra naravna ohranjenost, opuščanje kmetijske pridelave in intenzivno zaraščanje kmetijskih zemljišč.

Po drugi strani pa območje predstavlja turističen in rekreacijski potencial. Interesi različnih skupin uporabnikov prostora se pogosto tudi izključujejo, ker preprosto ni nikogar, ki bi določil prioritete in uskladal interese.

Namen naloge je s pomočjo ankete oceniti, kakšna so stališča različnih skupin ljudi do možnosti sobivanja človeka in medveda na območju Zgornje Sešške doline in Jelovice, kaj vpliva na ta stališča in kako so le-ta medsebojno povezana.

2 PREPRIČANJA, STALIŠČA IN VREDNOTE

2 OPINIONS, ATTITUDES AND VALUES

Stališče je miselna pozicija, s katero človek določa kriterij za presojanje in vrednotenje nekega objekta (O KEEFE 1990 iz POLIČ 1999). Stališče sicer vpliva na vedenje, vendar ga ne zagotavlja. Strokovnjaki menijo, da sestavljajo stališče tri sestavine (SMITH in MACKIE 1995, ULE-NASTRAN 1997, vse iz POLIČ 1999):

- čustvena (afektivna, vrednostna),
- spoznavna (kognitivna) in
- vedenjska (konativna).

Čustveno sestavino oblikujejo pozitivna ali negativna **občutja**, ki jih gojimo do stališčnih objektov. *Spoznavna sestavina* zajema **informacije, izkušnje, sodbe in argumente** v zvezi s stališčnim objektom. *Vedenjska sestavina* pa je **težnja** ali **pripravljenost** posameznika, da deluje oz. se obnaša na določen način glede na objekt stališča. Vse tri sestavine se med seboj stalno prepletajo in jih v realnem življenju ne moremo ločevati med sabo.

Glavna vloga stališč je njihova praktična uporabnost, saj jih potrebujemo za interakcije in ocenjevanje objektov iz svoje okolice, kar nam pomaga pri delovanju v tem okolju. Človek teži k smiselnemu in stabilnemu pogledu na svet, stališča pa mu nudijo organizacijski referenčni okvir za to.

Stališča lahko vplivajo na vedenje, hkrati pa tudi vedenje soustvarja določeno stališče. Lahko gre za **privolitev**, ko oseba sprejme vpliv drugih ljudi zaradi doseganja pozitivnega odziva z njihove strani. Na drugi ravni gre za **identifikacijo**, ko posameznik sprejme vedenje drugih zaradi identifikacije z njimi. Končna raven je raven **internalizacije**, ko človek sprejema vedenje zaradi njegove funkcionalne vrednosti ali ker je v skladu z njegovim sistemom prepričan.

Zanimivo je, da imajo lahko ljudje o nekem objektu več prepričan, a v določenem trenutku upoštevajo le nekatera (ker izhaja prepričanje iz človekove vednosti o sebi in svojem okolju, ne glede na točnost te vednosti). Prav ta prepričanja naj bi določala posameznikova stališča do objekta.

Zelo pomemben vidik stališča je **moč**, s katero se posameznik drži stališča. Različni avtorji (POLIČ 1999) govorijo o egovpletenosti, osrednjosti ali izstopanju, kar upošteva naslednja delitev:

- stališča, ki so za posameznika sprejemljiva, tvorijo *obseg sprejemljivosti*,
- stališča, ki so zanj nesprejemljiva, tvorijo *obseg zavračanja*, in
- tista stališča, ki jih posameznik niti ne zavrača niti ne sprejema, tvorijo *obseg neprivrženosti*.

Če je posameznik zelo vpleten v zadevo, se obseg neprivrženosti zmanjšuje, običajno na račun zavračanja. Posameznik z močnim stališčem je običajno manj strpen do stališč, ki se od njegovega odklanjajo.

3 METODE DELA

3 WORKING METHODS

3.1 Anketna metoda proučevanja

3.1 Survey method of research

Za proučitev stališč je bil izdelan anketni vprašalnik s 25 vprašanji, ki zadevajo tri komponente človekovega mišljenja: spoznavno (kognitivno), čustveno (afektivno) in vedenjsko (konativno) oziroma vsebujejo kombinacije le-teh. Na vprašanje o prostorski razširjenosti medveda so anketiranci lahko odgovorili pisno ali pa so območja obkrožili na shematskem zemljevidu Slovenije. Na eno vprašanje je bilo potrebno odgovoriti z določitvijo prvih treh prioritet izmed več možnih odgovorov, pri devetih vprašanjih je bilo potrebno samo obkrožiti odgovore, pri treh vprašanjih pa je šlo za kombinacijo obkroževanja in/ali možnosti pisanja svojega odgovora. Na pet vprašanj so anketiranci odgovarjali s pisanjem ustrezne številčne vrednosti, pri šestih vprašanjih pa so odgovarjali v obliki petstopenjske lestvice.

3.2 Pilotska raziskava

3.2 Pilot test

Pred anketiranjem na terenu je bila izvedena pilotska raziskava, ki je zajela 5 odstotni vzorec glede na končno število vseh anket. Namen pilotske raziskave je bilo odkriti morebitne nejasnosti glede zastavljenih vprašanj. Anketiranci pilotske raziskave niso bili povezani s proučevano problematiko in niso živeli na proučevanem območju. Njihove pripombe glede razumevanja vprašanj so bile upoštevane pri izdelavi končnega vprašalnika.

3.3 Opis vzorca in izvedba anketiranja na terenu

3.3 Sampling pool description and survey application on the field

Anketa je bila izvedena novembra in decembra 1998 in januarja 1999. Lokalne prebivalce in obiskovalce smo anketirali neposredno na območju Zgornje Selške doline (naselja Železniki, Zali log, Spodnje Danje, Sorica, Soriška planina), strokovna javnost pa je anketni vprašalnik izpolnila samostojno, ker jih večina živi razpršeno izven območja proučevanja. Anketirancem je bila zagotovljena anonimnost odgovorov, ker to povečuje verjetnost, da bo vprašani odgovarjal v skladu s svojimi prepričanji in stališči.

Slika 1: Preko Ratitovca, kjer na zgornji gozdni meji poteka intenzivno zaraščanje pašnikov, poteka eden od dveh krakov širjenja medveda iz osrednjega območja v Alpe (Foto: Janez Logar)

Figure 1: Over Ratitovec, where on the upper forest line an intensive growth over grassland is in process, there is one of the two sections of bear widespreading from the central area to the Alps. (Photo: Janez Logar)

Za proučitev stališč o medvedu smo oblikovali naslednje skupine anketirancev:

- **lokalne prebivalce**, ki živijo na proučevanem območju,
- **strokovno javnost** (gozdarji, biologi, krajinarji), ki se ukvarja s problematiko živalskih vrst in kulturne krajine, in
- **obiskovalce proučevanega območja**, ki s problematiko niso neposredno povezani in živijo izven območja ter predstavljajo t. i. pogled od zunaj.

Anketirance je sestavljala populacija 162 ljudi. Spolna, izobrazbena in starostna struktura anketirancev je razvidna v preglednicah 1 in 2.

Preglednica 1: Spolna in izobrazbena struktura anketirancev
Table 1: Gender and educational structure of the respondents

Skupina / Group	Ženske Women	Moški Men	Osnovna šola Primary school	Srednja šola Secondary school	Višja ali visoka šola Faculty	Skupaj Total
Lokalno prebivalstvo / Locals	25	31	26	26	4	56
Strokovna javnost / Experts	8	44	0	7	45	52
Obiskovalci / Visitors	24	30	3	27	24	54
Skupaj / Total	57	105	29	60	73	162

Skupina / Group	0-18 let years	19-40 let years	41 let in več years and over	Povp. starost Average age
Lokalno prebivalstvo/ Locals	12	15	29	39,8
Strokovna javnost/ Experts	0	35	17	37,9
Obiskovalci / Visitors	2	36	16	36,2
Skupaj / Total	14	86	62	

Preglednica 2: Struktura anketirancev po starosti
Table 2: Age structure of the respondents

3.4 Metoda obdelave podatkov

3.4 Data analysis method

Po opravljenem terenskem delu je sledilo šifriranje vprašalnikov in oblikovanje baze podatkov v programu *Excel 7.0*, kjer so bile opravljene frekvenčne analize odgovorov. Odgovore na prvo vprašanje, kjer je bilo možno odgovoriti tudi grafično z obkrožanjem območij, smo obdelali po ključu krajske regionalizacije Slovenije (MARUŠIČ / JANČIČ 1998). Ostale odgovore smo statistično obdelali z računalniškim programskim paketom *Statistica 5.0*.

4 REZULTATI

4 RESULTS

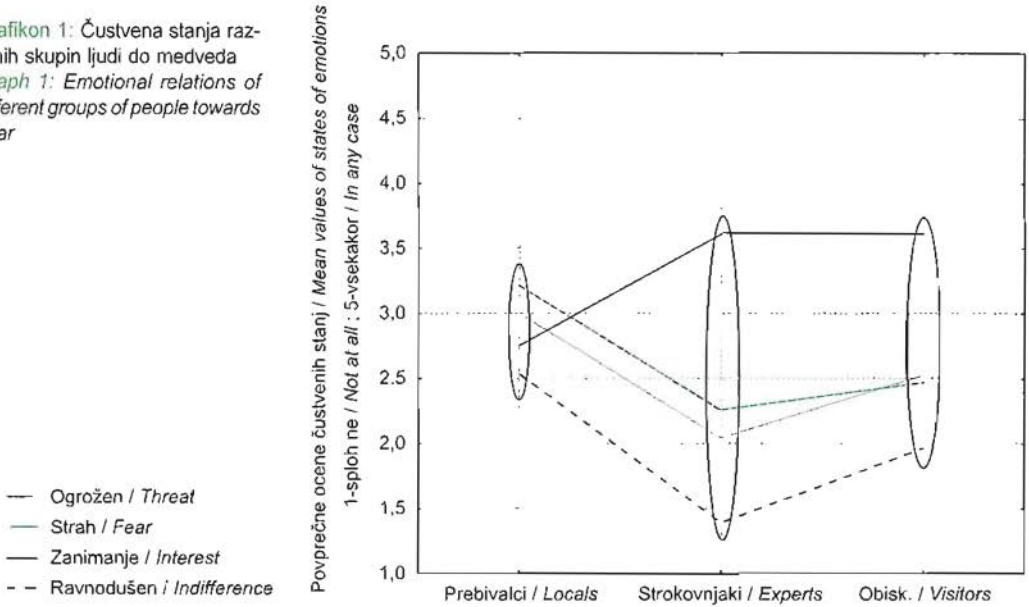
4.1 Vpliv čustev na stališča o medvedu

4.1 Emotional influences on attitudes about bear

S statistično analizo in kombinacijo odgovorov smo izluščili dejavnike, ki najbolj vplivajo na stališča, ki jih imajo ljudje o medvedu.

Največje zanimanje za medveda kot naravni fenomen se kaže pri strokovni javnosti in je precej veliko tudi pri obiskovalcih (grafikon 1). Pri lokalnem prebivalstvu je zanimanje za medveda dosti manjše, sta pa zato strah in občutek ogroženosti večja. Najmanj ogrožena od bližine bivanja medvedov se počuti strokovna javnost, ki bi jih bilo medveda tudi najmanj strah. Ta skupina je tudi edina kategorialno zavrnila možnost, da bi jih medvedov prihod v njihovo bližino pustil ravnodušne, česar ne moremo trditi za lokalno prebivalstvo. Prav domačini imajo kljub najmočnejše izra-

Grafikon 1: Čustvena stanja različnih skupin ljudi do medveda
 Graph 1: Emotional relations of different groups of people towards bear

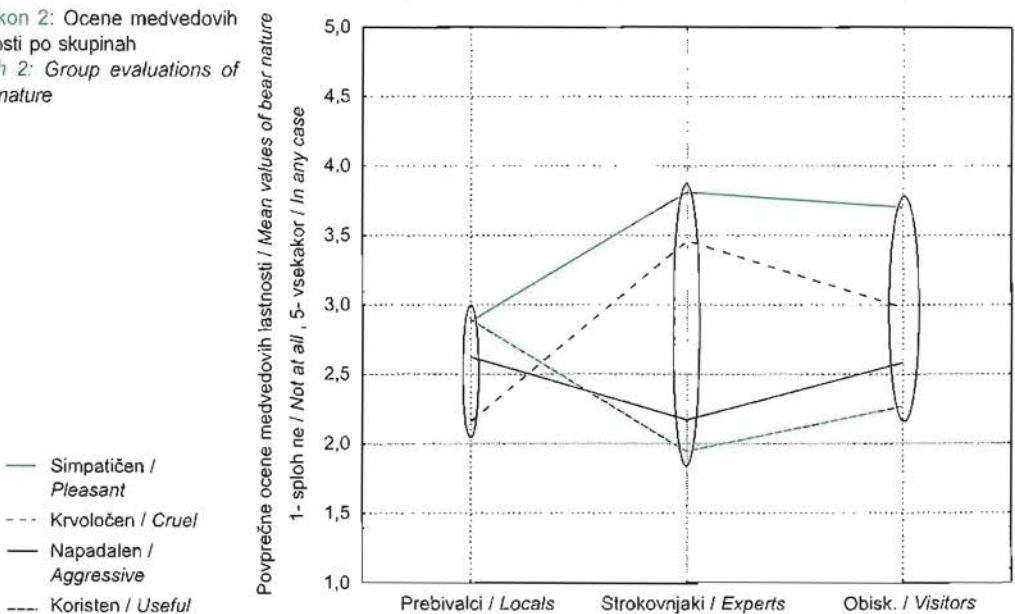

ženemu strahu pred zverjo hkrati tudi najvišjo oceno ravnodušnosti do prihoda medveda v njihovo bližnjo okolico.

Ko so posamezne skupine ocenjevale medvedove lastnosti (grafikon 2), se je izkazalo, da se zdi medved najbolj simpatičen strokovni javnosti in skoraj enako obiskovalcem. Hkrati pa ocena medvedove simpatičnosti precej pade pri domačinih. Ocene za koristnost so v primerjavi s simpatičnostjo nekoliko nižje, potek krivulj pa pri obeh kriterijih sovpada. Koristnost priznava medvedu le strokovna javnost.

Strokovnjaki in obiskovalci medveda v normalnih okoliščinah nimajo za krvoločnega in napadalnega, čeprav priznavajo obe lastnosti kot možni v določenem spletu okoliščin. Najbolj tolerantna do medvedove napadalnosti

Grafikon 2: Ocene medvedovih lastnosti po skupinah
 Graph 2: Group evaluations of bear nature

je strokovna javnost, obiskovalci pa so do medvedovih negativnih lastnosti bolj tolerantni od domačinov.

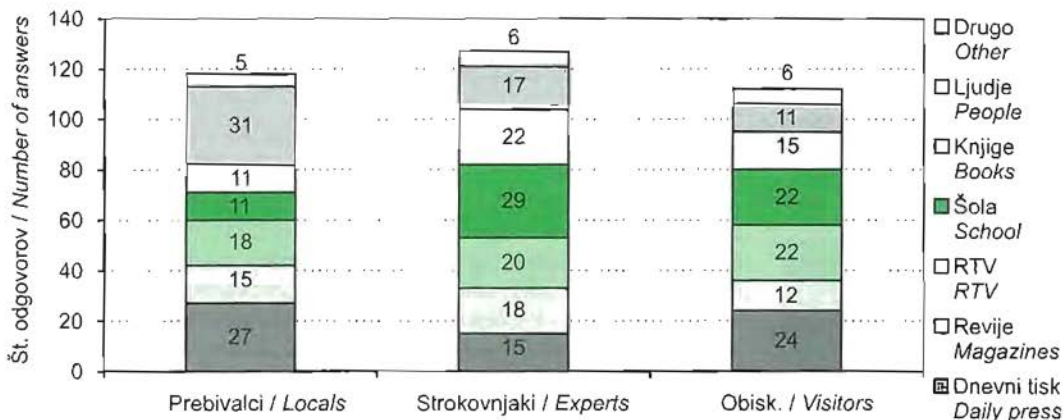
4.2 Vpliv znanja na stališča o medvedu

4.2 Influence of knowledge on attitudes about bear

Najprej pogledjmo, odkod črpajo anketiranci svoje znanje o medvedu (grafikon 3). Lokalno prebivalstvo se od ostalih skupin razlikuje po veliki stopnji informiranosti od drugih ljudi, predvsem lovcev. Dnevni tisk je najbolj pogost vir informacij o medvedu pri obiskovalcih, pri domačinih pa je na drugem mestu. Strokovnjakom so najpomembnejši informacijski vir knjige in šola, ki pa so lokalnim prebivalcem najmanj pogosti vir informacij.

Grafikon 3: Informacijski viri o medvedu

Graph 3: Informational sources about bear

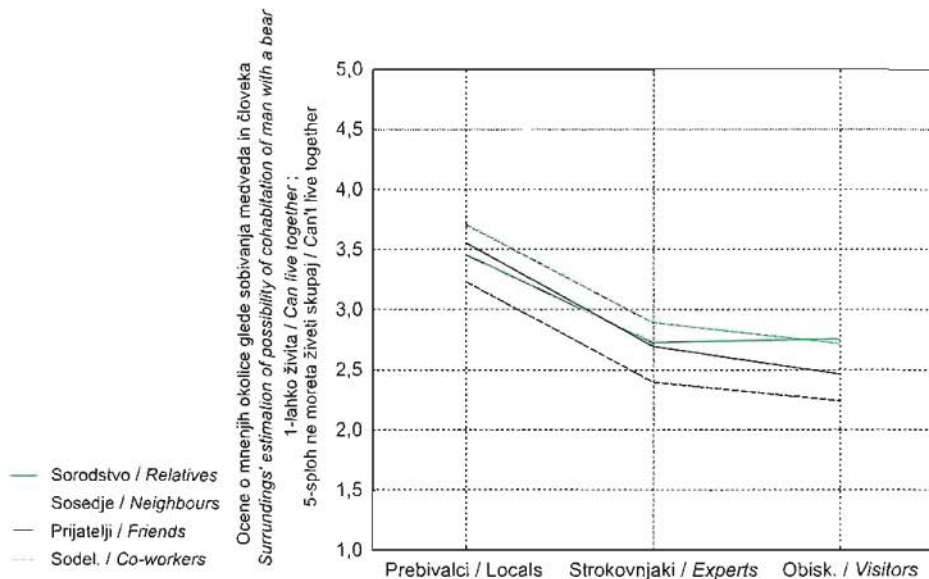

Pri oceni medvedove teritorialne razširjenosti v Sloveniji zasledimo tendence regionalnega zaznavanja pri strokovni javnosti in ozkega in v veliko primerih celo točkovnega zaznavanja pri lokalnih prebivalcih. Povprečno število regij, kjer po mnenju anketirancev živi medved, je pri strokovni javnosti 6,1, pri obiskovalcih 4,6 in pri lokalni javnosti samo 3,4 (regije iz ključa krajinske regionalizacije Slovenije, MARUŠIČ / JANČIČ 1998). Čeprav lokalno prebivalstvo medvedu pripisuje najmanjši areal, pa jih večina (91 %) meni, da je medved žival, ki potrebuje velik teritorij.

Strokovna ocena številčnosti populacije medveda v Sloveniji se giblje med 350 in 400 medvedi (SIMONIČ 1998). Srednja vrednost števila medvedov pri obiskovalcih in strokovni javnosti je 300, pri lokalnih prebivalcih pa le 100. Kljub nizkim ocenam s strani lokalnega prebivalstva jih skoraj polovica (45,5 %) meni, da je medvedov v Sloveniji preveč oz. veliko preveč, 41 % pa jih meni, da je število medvedov ravno pravišnje (odgovori v obliki 5-stopenjske lestvice). Pri strokovnjakih so odgovori najbolj uravnoteženi, prevladuje odgovor ravno prav (50 %), temu sledi odgovor preveč (31 %). Obiskovalci menijo, da je medvedov v Sloveniji ravno prav (52 %) oz. premalo (26 %).

Neposredno izkušnje srečanja z medvedom v naravi je doživelo največ strokovnjakov (47 %), nato domačinov (23 %) in najmanj obiskovalcev (13 %). Pri tem velja poudariti, da je skupina, ki ima najmanj odklonilno mnenje glede sobivanja človeka in medveda, doživela tudi največji odstotek srečanj z zverjo. Ta podatek nas vodi k sklepu, da izkušnja z medvedom v naravi manjša predsodke in zato pozitivno vpliva na mnenje o medvedu.

Glede možnosti sobivanja medveda in človeka (grafikon 4) obiskovalci menijo, da je njihova okolica najbolj tolerantna, čeprav tudi strokovna

Grafikon 4: Vpliv mnenja okolice na možnost sobivanja

Graph 4: Influence of public opinion about possibility of cohabitation

javnost za svojo okolico meni, da sprejema sožitje medveda in človeka s pozitivnim predznakom. Nasprotno so domačini prepričani, da sobivanje človeka in medveda v njihovi okolici ni možno. Pri tem navajajo kot najbolj negativno usmerjene svoje sosede in prijatelje. Glede mnenja partnerja in otrok velja poudariti, da so moški anketiranci pogosteje samozavestno razglasili ženino mnenje identično svojemu kot obratno.

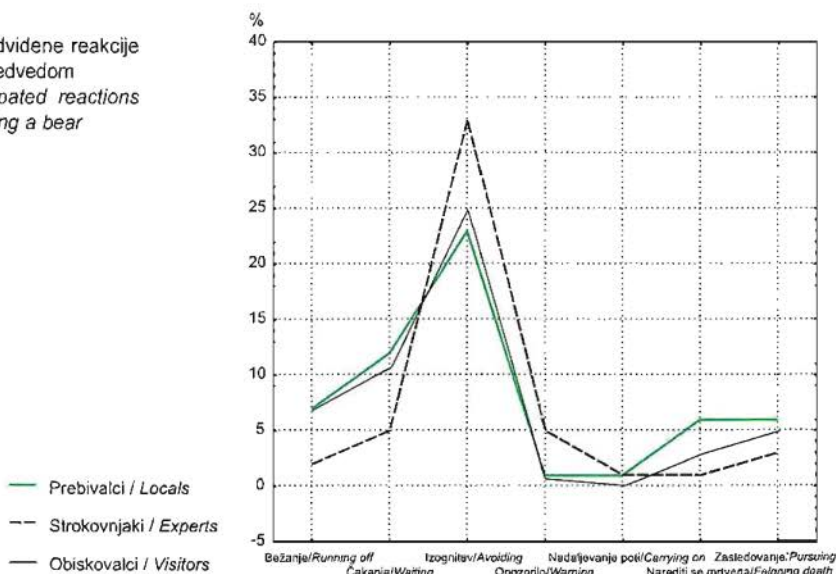
4.3 Vpliv izkušenj na stališča o medvedu

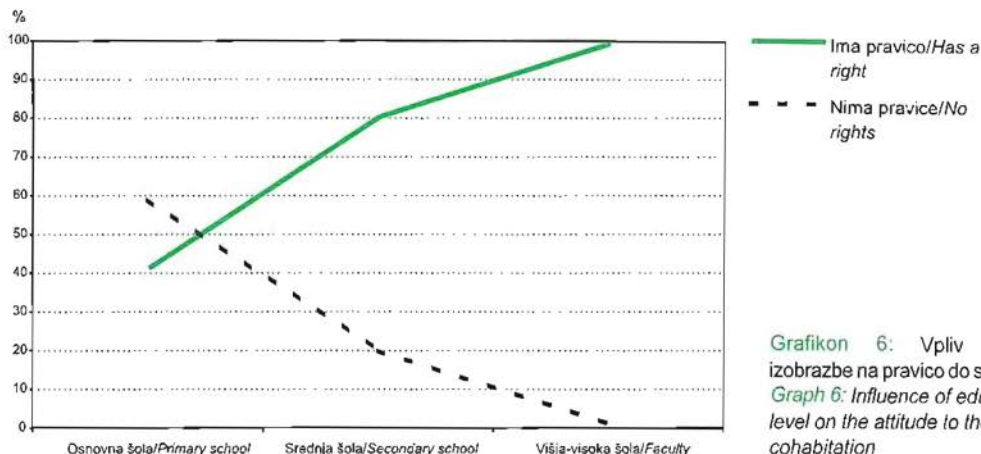
4.3 Influence of personal experiences on attitudes about bear

Pri predvidenih reakcijah ob srečanju z medvedom (grafikon 5) bi se na splošno največ ljudi skušalo medvedu neopazno izogniti, od tega je

Grafikon 5: Predvidene reakcije pri srečanju z medvedom

Graph 5: Anticipated reactions when encountering a bear

Grafikon 6: Vpliv stopnje izobrazbe na pravico do sobivanja
Graph 6: Influence of educational level on the attitude to the right of cohabitation

največji odstotek strokovne javnosti in najmanjši odstotek domačinov. Pri tem sklopu vprašanj so najbolj podobno odgovarjali obiskovalci in domačini. Zanimivi so nekateri dodatni odgovori strokovne javnosti, npr. skušal bi ga skrivaj opazovati.

Ključno vprašanje, ki izraža stališče do medveda, je vprašanje, ali ima medved pravico do sobivanja s človekom. Odstotek vseh anketirancev, ki medvedu odrekuje pravico do sobivanja s človekom, je relativno visok, in sicer znaša 18 %. Od tega je takega mnenja kar 14 % domačinov, 3 % obiskovalcev in le 0,6 % strokovne javnosti.

Pomemben je tudi podatek, kako izobrazba anketirancev vpliva na priznanje pravice medvedu. Če pogledamo grafikon 6, ugotovimo, da višja stopnja izobrazbe pripomore k bolj strpnemu pogledu na medvedovo bivanje.

Zanimivi so tudi podatki, ki kažejo, kako priznanje pravice vpliva na vrednotenje številčnosti populacije medveda (grafikon 7). Tisti anketiranci, ki medvedu priznavajo pravico do sobivanja s človekom, trdijo, da je medvedov v Sloveniji ravno prav, in ne premalo. Obratno pa anketiranci, ki medvedu ne priznavajo te pravice, trdijo, da je medvedov v Sloveniji preveč.

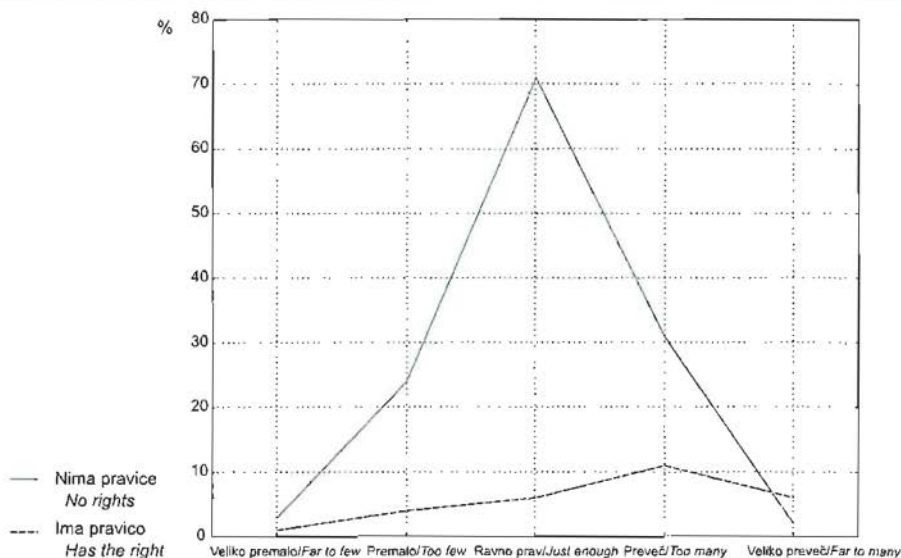
Ob tem velja upoštevati mnenja strokovnjakov (POLIČ 1999), da ima človek lahko o nekem objektu več prepričan, a v določenem trenutku upošteva le eno. Posebej nestabilna so tista stališča, ki imajo velik obseg neprivrženosti in so domnevno pogojena z neznanjem. Tako lahko obiskovalci in domačini zaradi slabše spoznavne sestavine hitreje podlegajo spremembam stališča, na kar lahko vplivajo že manjše čustvene spremembe.

Glede mnenja o tem, kateri organ je najbolj pristojen za odločanje o medvedovi usodi, si anketiranci po skupinah niso enotni. Lokalno prebivalstvo izmed vseh skupin najbolj zaupa lovcem (28 % vseh odgovorov), sebi (18 %) in kmetom (14 %). Hkrati ne zaupa državnim institucijam in naravovarstvenim organizacijam. Strokovna javnost in obiskovalci imajo bolj podobno mnenje o tem, kdo naj odloča o medvedu. Na prvem mestu se pri obeh skupinah pojavlja pristojno ministrstvo (strokovna javnost 24 %, obiskovalci 25 %). Na drugem mestu so pri obiskovalcih naravovarstvene organizacije (21 %), pri strokovni javnosti pa lokalno prebivalstvo (19 %).

Slika 2: Medved je živo bitje, ki okolščinam ustrezno spreminja in prilagaja svoje ravnanje. Večja je možnost biti zadet od strele kot napaden od medveda (SIMONIČ 1998). (Foto: Marko Jonozovič)

Figure 2: The bear is a living creature that changes and adapts its actions according to the circumstances. There is higher probability to be struck by lightning than attacked by bear (SIMONIČ 1998). (Photo: Marko Jonozovič)

Grafikon 7: Vrednotenje velikosti medvedove populacije glede na izraženo pravico do sobivanja
Graph 7: Evaluation of bear population size according to stated right of cohabitation

Zanimiv je tudi podatek, da daje strokovna javnost izmed vseh skupin najmanj pristojnosti lovcem, čeprav prihaja ravno iz njenih krogov največji odstotek lovcev.

5 ZAKLJUČKI

5 CONCLUSIONS

Kompleksnost pojava vračanja medveda v kulturno krajino zahteva trezen in strokovno argumentiran razmislek glede prihodnjega ukrepanja oz. glede t. i. *biopolitične strategije upravljanja*. Tradicionalno varstvo narave ne bo kos novim izzivom, ker sloni na antropocentrični okoljski etiki. Sodobno varstvo narave pa postavlja drugačne zahteve, predvsem v smislu **varstva prvobitnosti** v naravi. Prvobitnost se obravnava kot naravno stanje okolja, čeprav gre za naravno stanje posameznih sestavin okolja. Prav gotovo je, da medved kot krovna živalska vrsta sodi v ta sklop. Naravo moramo vrednotiti ne zaradi vrednosti, ki jo ima za nas, temveč zaradi njene **inherentne vrednosti**.

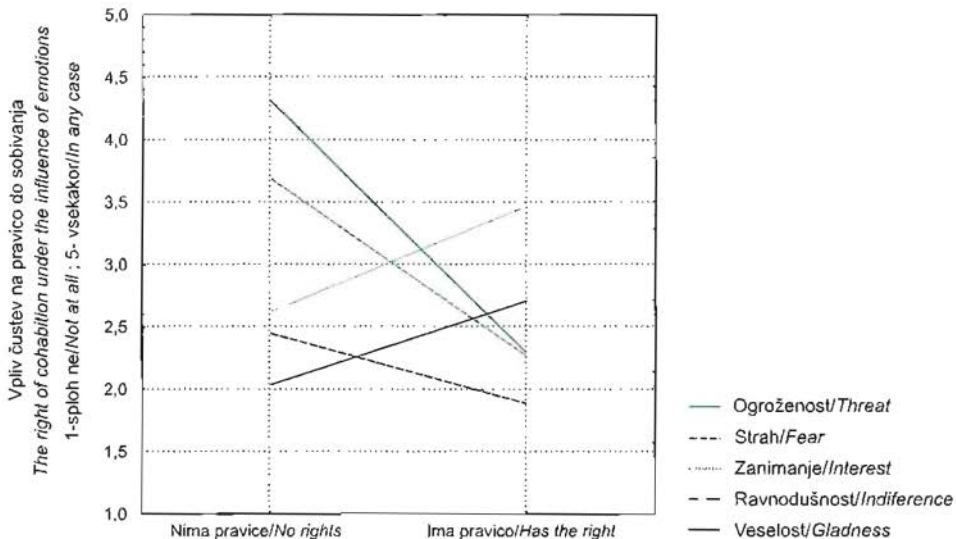
Če analiziramo odgovore vseh anketirancev, ki menijo, da medved nima pravice sobivati s človekom, ugotovimo, da so čustva (strah in občutek ogroženosti) tista, ki medvedu odrekajo pravico do obstoja (grafikon 8). Prav med negativno nastrojenimi je namreč največji odstotek tistih, ki menijo, da je medved krvoločna in nevarna zver. Hkrati mu ti anketiranci ne priznavajo posebne koristi in ga ocenjujejo kot nesimpatično žival. Najbolj diferencirane ocene glede pozitivnih in negativnih medvedovih lastnosti ima strokovna javnost, najmanj pa lokalno prebivalstvo (glej grafikon 2).

Precejšnje razlike med proučevanimi skupinami lahko razlagamo z različnimi okoliščinami, v katerih se te skupine nahajajo, z njihovim različnim obsegom vpletenosti v problem, s splošnim poznavanjem in osveščenostjo. Sprva ljudje izhajajo iz idealiziranih predstav, ko pa spoznajo omejitve, se njihove sodbe spreminjajo v manj idealizirane, vendar še sprejemljive rešitve (npr. medved naj živi, vendar ne v bližini naše vasi). Obiskovalci, ki ne živijo na proučevanem območju in povečini izhajajo iz mestnega okolja,

se odvijajo v skladu z idealiziranimi predstavami, ker niso neposredno vpleteni in ker se ne odloča o njihovem interesu (tako kot strokovnjaki gojijo zanimanje za medveda, samo da bi jih bližina bivanja medveda pustila bolj ravnodušne - glej grafikon 1). Taki rezultati smiselno sovpadajo s predhodnimi raziskavami o odnosu človeka do velikih zveri (npr. primerjava z obiskovalci živalskega vrta; KORENJAK / ADAMIČ 1996). Obiskovalci v naši raziskavi tudi edini menijo, da je medvedov ravno prav (52 %) oz. celo premalo (26 %).

Ocene skupin, kako se njihova okolica odziva na možnost sobivanja človeka z medvedom, zelo sovpadajo z njihovimi lastnimi stališči, zato sklepamo, da gre za **visoko raven identifikacije** z lastnim okoljem. Vse skupine navajajo kot najbolj negativno nastrojene svoje sosede (grafikon 4).

Glede negativne nastrojenosti nekaterih domačinov do medveda (14 % prebivalcev medvedu odreka pravico do sobivanja s človekom, 45 % jih meni, da je medvedov preveč oz. veliko preveč) velja poudariti, da njihova

nastrojenost izvira predvsem iz strahu in negativnih izkušenj zaradi gošpodarske škode na domačih živalih, čeprav je bila ta sanirana.

Izkušnje na terenu in spoznavno vedenje najbolj vplivajo na oblikovanje objektivnejšega in s tem tudi bolj strpnega pogleda na medveda. Strokovna javnost ima zaradi dobrega poznavanja problema izmed vseh skupin najbolj stabilno stališče do medveda, zato predvidevamo, da je **moč stališča** pri tej skupini največja in **zato obseg neprivrženosti najmanjši**. Obiskovalci in domačini sta skupini, ki imata obseg neprivrženosti velik in je zato njuno mnenje zaradi šibke spoznavne sestavine lahko hitro spremenljivo (njihove ocene niso tako diferencirane in jasne kot pri strokovni javnosti, velikokrat prevladujejo srednje ocene). Obe omenjeni skupini sta tudi precej pod vplivom medijev oz. drugih ljudi (v primeru lokalnega prebivalstva so to lovci - grafikon 3).

Prebivalci in obiskovalci Zgornje Selške doline nimajo dolgoletnih izkušenj z medvedom in ga zato ne poznajo dovolj. Resnično poznavanje krepi

Grafikon 8: Vpliv čustev na pravico do sobivanja

Graph 8: The right of cohabitation under the influence of emotions

samozavest in odpravlja neutemeljen strah, kar ustvarja pogoje za strpno sožitje.

Ni prav, da bi o usodi medveda odločala čustva tistih, ki medveda slabo poznajo. Slabo poznavanje verjetno ni samo njihova krivda. Vnaprejšnje upoštevanje javnosti pri konkretnih odločitvah lahko zagotovi uspeh varstvenih prizadevanj, zato morajo biti javnomnenjske raziskave narejene pravočasno, in ne šele ko nastane konfliktna situacija.

Naloga strokovnjakov in odgovornih je strateški načrt za upravljanje z vsemi tremi velikimi zvermi (volk, ris, medved) v Sloveniji. Potrebno bo ugotoviti nosilno kapaciteto in primernost habitatov, minimalen prag številčnosti za ohranjanje genetske raznolikosti, ugotoviti, kako javnost sprejema vračanje živali, in urediti nedorečeno rabo prostora (nezavarovana paša, ponovno oživiljanje ovčereje v osrednjem območju medveda ipd.). Sedanji koncept komuniciranja z javnostjo verjetno ne bo zadoščal v bodoče pa tudi preplačevanje gospodarskih škod prizadetim ne daje dolgoročnih rešitev. Smernice in priporočila Sveta Evrope iz leta 1988 o varstvu rjavega medveda in zaščiti habitatov vključujejo tudi organiziranje propagandnih akcij in integralno varstvo vitainih habitatov.

Ohranitev medveda je predvsem v rokah ljudi in je pogojena z njihovo pripravljenostjo na sožitje z naravo ali onemogočena z netolerantnim nasprotovanjem. Zato je poznavanje problema za oblikovanje objektivnejšega stališča še kako pomembno, saj je prav od tega odvisen obstoj največje evropske zveri.

Public Opinion on Bear in the Upper Selška Valley Case

Summary

The spread of brown bear population on the edges from the central area and to other parts of Slovenia with declining living conditions and adequacy of habitats has moved the central point of the problems between the bear and the man to the urban area. The active preservation task of endangered species including the bear, is to find bearable means of cohabitation of man with bear. As in the urban area, public opinion should be taken into consideration apart from taking care for bear population and its habitat protection. Taking into consideration people's attitudes is one of the bases of preservation of this species and guarantees the legitimacy to the decisions connected with brown bear or big beasts population management, respectively.

Public opinion survey has been, on geographically united area of the Upper Selška Valley and Jelovica, examining the attitudes of three groups of people about cohabitation possibilities of man and bear: local inhabitants, expert public, and visitors to the area. The surveyed area, where the more frequent presence of the bear was noticed in the last four years, is sparsely inhabited with dropping agricultural production, and with intensive growth in process over grazings and meadows.

With the influence of emotional variable on attitudes big differences are present among surveyed groups. Experts, as foresters, biologists, and urbanists, would not have stayed indifferent by bears influence. Their feelings of threat would be overcome by curiosity for this animal species. While among local inhabitants, the emotion of fear and feelings of threat would be prevalent, both resulting from ignorance and lack of knowledge. Because of the weaker cognitive variable the locals and partly the visitors are prone to quicker changes in attitudes under the influence of even minor emotional changes. Evaluations of visitors coincide with evaluations of experts, nevertheless, the first ones expressing stronger emotions of fear and feelings of threat.

The highest levels of usefulness of the bear are attributed by the experts, who do not consider bear to be bloodthirsty and offensive in normal circumstances. Visitors are more tolerant to the bear's nature than locals, to whom the bear seems to be the least sympathetic. Locals acquire their knowledge about bear from other people like hunters. Daily press is the most common source of information among visitors, whereas

it positions second among locals. The most important sources of information to experts and, on the other hand the least important sources to the local inhabitants, are schools and books.

Expert public is the best acquainted with the territorial widespread of brown bear, while it is the most underestimated among local inhabitants who describe the areal more as spots. The estimate of bear population size in Slovenia is around hundred by local inhabitants. This underestimated relation to population size does not influence the evaluation, as most of them believe, that there are either too many bears or even much too many. The prevalent opinion of experts is there are just enough bears in Slovenia.

Group of experts has the most positive opinion about cohabitation of men and bear and has also experienced the highest percentage of encounters with a beast in nature. We are tempted to believe that personal experience reduces the prejudices and positively influences personal evaluation.

The visitors believe their surrounding is the most tolerant to the bear, where the locals state their neighbours, friends, and relations are the most negatively oriented towards it. Male respondents more often self-consciously declare, their spouses' opinions are identical to their own, than vice versa.

To the key question of bear's right to cohabitation with man there is relatively high percentage of all the surveyors that deny that right, 18 percents. That is 14 percents of local population, 3 percents of visitors, and only 0.6 percents of experts.

Higher educational levels of respondents add to the more tolerant view on bear. The respondents, that recognize bear's right to cohabitation, in average evaluate the number of bears in Slovenia is adequate, where the respondents that deny that same right believe bears are to many.

Visitors and experts have similar view to the question of who is it to make decisions on bear, they both put the ministry in charge on the first place. Local inhabitants trust mostly the hunters, themselves, and peasants and, at the same time, do not cherish a particular confidence towards state institutions and nature-conservationists associations. Experts entrust the least authority towards hunters, even when most hunters come from their own surrounding.

Personal experiences from the field and cognitive behavior are the two components that influence the objective and with that tolerant view on bear the most. Expert group has the most stabilized attitudes, whereas the visitors and to even greater extent local inhabitants are allegiant, which makes their opinion together with weak cognitive variable and influences of significant others as hunters and daily press, quickly changeable. Preservation of the biggest of European beasts more or less depends on readiness of people for tolerant cohabitation. The acquaintance to the problem and accurate information are the conditions to suppress intolerant opposition and indirectly to lower the fear and feelings of endangerment - the two concealed reasons underneath antagonism.

VIRI / REFERENCES

- ADAMIČ, M., 1996. Ravnanje s problematičnimi živalskimi vrstami v Sloveniji na osnovi spoznanj raziskovalnega dela.- Gozdarski vestnik, 54, 5-6, Ljubljana, str. 297-306.
- KORENJAK, A. / ADAMIČ, M., 1996. Odnos človeka do velikih zveri.- Gozdarski vestnik, 54, 3, Ljubljana, str. 130-146.
- MARUŠIČ, J. / JANČIČ, M., 1998. Methodological Bases-Regional Distribution of Landscape Types in Slovenia.- Ministry of Environment and Physical Planning, National Office for Physical Planning, Ljubljana, 117 s.
- POLIČ, M., 1996. Ekološka psihologija.-Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana, 103 s.
- POLIČ, M., 1999. Neobjavljeno gradivo.- Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- PROSEN, M., 1997. Ne moti ga bližina manjših vasi, ampak nepričakovani vdori v gozd.- Časopis Delo, 29. 1. 1997.
- ROLSTON III, H., 1994. Value in Nature and the Nature of Value.- (from Philosophy and the Natural Environment), The Royal Institute of Philosophy and the Contributions, Cambridge, s. 13-31.
- SIMONIČ, A., 1998. Srečanja z medvedom.- Gozdarska založba pri Zvezi gozdarskih društev Slovenije, Ljubljana, 34 s.
- TAYLOR, P.W., 1981. The Ethics of Respect for Nature.- Environmental Ethics vol.3, s.197-218.